

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

<p>Előfizetési díj: Egész évre ... .. 4 frt. Félévre ... .. 2 " " Negyedévre ... .. 1 "</p>	<p>A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják.</p>	<p>Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a "Köznevelő- dés" szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.</p>
---	---	---

A jellem-fejlesztésről tanítás és nevelés közben.

Az ember a világalkotó Isten kezének remek műve, a gyönyörű és nagyszerű természetnek koronája, sőt annak hatalmas ura, és mégis születésekor s azután is sok ideig minden élő s mozgó lény között a leggyámoltalanabb. Ha egy ilyen gyámoltalan, csak sírni és ügyetlenül mozogni tudó emberi szülöttre tekintünk s eszünkbe jut, hogy ez a legremekebb teremtmény és a természet koronája, sőt hivatva van azon uralkodni is: okvetlenül vagy nevetnünk, vagy mélyen csodálkozunk kell annak lehetősége fölött. Pedig úgy van. A mindenség alkotója akarta így. Isten alkotó eszméje szerint úgy illet, hogy a hatalmas uralkodni tudó embernek magzatja leggyengébb legyen minden élő állat között és így kénytelen legyen megismerni alkotóját, nevelőjét és legfőbb urát, ki nélkül tehetetlen és semmi. Ebből a tehetetlen, gyámoltalan és ártatlanul síró lényből, kell egy hatalmas, gondolkodni és akarni tudó embert fejleszteni, vagyis az Isten működő kezének megkezdett remekét folytatni, tökéletességre emelni, hogy az minden földi élő lénynek ura, a természet legszebb ékessége, sőt magának az Alkotónak képmása legyen. Ez a feladat minden más feladatok között talán a legszebb és legmagasztosabb, de legnehezebb is, mit először maga a mindenség ura végzett. És ez nevelésnek mondatik.

Ha látunk egy büszke tölgyfát, mely zivatarokkal daczol, vagy egy hatalmas árbozsfát, mely a tengereket méregeti és a szeleket leigazza, nagy bámulat fog el bennünket nagy erejük miatt. Pedig azok is egykor gyenge esemeték voltak s valamely mellettök elmenő állat könnyen leharaphatta volna, vagy valamely pásztorfiu bokrétaul kalapjára tüzhette volna, vagy a zivatar kitéphette volna, ha Isten, ki

oda plántálta, nem védi, nem őrzi, s a már felüött fákkal el nem zárja vala minden külső erőszaktól. Így a gyenge csesemő is ezer meg ezer veszélynek van kitéve, de Isten megmenti őt és gondoskodik róla kedves szülői és tanítói által. A szülők és tanítók tehát Isten gondoskodása folytán a gyermekek fejlesztői, őrői s oltalmazói, egy szóval nevelői.

Ezeknek lelkiismeretes és okos fáradozásaitól függ, hogy a gyermek ép, egészséges és erős legyen mind testileg, mind lelkileg, hogy hivatása magaslatára juthasson. De nemcsak egyre nézve fontos a jó nevelés, hanem az egész családokra, nemzetekre és az egész emberi társadalomra nézve, mivel egyesekből alakul a család, családokból egy egész nemzet és a nemzetekből az egész emberi társadalom. A nevelés ügye e szerint igen nagy fontosságú mind az egyes emberekre nézve, mind pedig az egész emberi társadalomra nézve, mivel úgy az egyeseknek, mint az összesnek üdve, boldogsága függ attól.

Az embernek üdve, boldogsága abban áll, ha célját, melyre teremtve van, elérje. Ezen cél két-féle, földi és földöntuli. Földi célunk az, hogy a természetnek minden kincseit és jóságát felhasználjuk, mint azoknak urai, de úgy, hogy ezen élvezetekben embertársunkat meg ne zavarjuk, Istent pedig, ki mindeneket alkotott, mindig szem előtt tartjuk, neki hálákat adjunk a vett jókért és semmi olyast ne tegyünk, mi neki, mint örömeink kutféjének, meggyőződésünk szerint nem tetszhetik. Második célunk az, hogy befejezvé földi életünket vagyis uralkodásunkat e világban és levetkezvén a test gyarlóságait, egyesüljünk teremtőnkkel, a legfőbb jóval és az ő színének látásában örökre örvendezzünk. Az embernek célja tehát magasztos, fonséges, miből következik, hogy azon fáradozás és munkálkodás, mi eme célnak elérésére segíti az embereket, szintén magasztos és fonséges. Kinek szívében csak egy szikrányi sze-

retet van az emberiség iránt és valami kevés hódolat a mindenek Alkotója iránt, az nem lehet közönyös ily magasztos dologban, úgy, hogy általában mindenkit nevelőnek kell mondanunk.

Mindazonáltal most csak két főtényezőt akarunk felemlíteni, kiknek különösen osztályrészüll jut a nevelés magasztos feladata. És ezek a szülők és tanítók. A szülők természetes nevelői gyermekeiknek, úgy hogy ebbe Istenen kívül senki egyenesen, őket kizárva, bele nem szólhat, ha csak a természet rendjét föl nem akarja forgatni, a mi pedig Isten elleni lázadás. De a szülők beleegyezésével minden esetre másoknak is befolyása lehet a gyermekek nevelésére, sőt keli, hogy legyen, mert minden szülő akarja ugyan gyermeke boldogságát, de nehéz körülményei miatt, nem mindig képes őt arra segíteni. E miatt keletkezett egészen természetesen, a nevelők, vagyis tanítók intézménye, úgy, hogy most tulajdonképen ők az emberiségnek Isten után legfőbb nevelői, mivel neveltjeik szülők lévén, a tőlök nyert irányban és módon kezdik gyermekeiket nevelni; de a folytatását csakhamar ismét átadják a hivatásos nevelőknek, mint saját helyetteseiknek. Ugyanazért főképen a tanítókat (kik alatt mindenkit értünk, ki tanítás és neveléssel foglalkozik) kell most szemünk előtt tartani, mint tulajdonképeni nevelőket. A nevelőnek feladata mind testileg, mind lelkileg egészséges, erőtéljes embert fejleszteni a gyenge gyermekből, ki képes legyen az életnek bármemü küzdelmei között magasztos hivatásának megfelelni, azaz mindig és mindenütt tisztán, helyesen és józanul gondolkodni, ugyan így cselekedni és ezek után legalább tiszta öntudatában boldogságot nyerni. A feladat nagy és szent, azért a nevelő részéről is nagy tulajdonságok kívántatnak, hogy fáradságának kellő eredménye lehessen. A nevelő fordítson nagy gondot külső megjelenésére, mert mindennapi tapasztalásból tudjuk, hogy a külső megjelenés műveltnél és műveletlennél, felnőtnél és kicsinytél igen nagy hatással szokott lenni. Mindenek előtt legyen tiszta és egyszerű, mert a gyermek nagyon könnyen játszó bábnak nézi és kineveti, ha tulságosan feleziczomázta magát; de szintén hamar koldusnak véli, ha nem tiszta és nem rendes külsejű. Ha nagy haját visel, de a gyermekeknek tisztság szempontjából megparancsolja, hogy hajukat nyirasák le; hamar akad egy nebulo, ki visszavágva azt mondja, hogy „hát a tanító ur miért nem vágatja le a haját?” A gyermek szereti a logikát és következtetést, azért vigyázzon a tanító, nehogy ellenmondásba jöjjön önmagával, mert akkor kevés sulya lesz szavának.

Ha pedig mindig rendes, pontos és tiszta, már első megjelenése nyereség. „Verba movent exempla trahunt,” a szó megindít, a példa vonz. Ez különösen gyermekekkel szemben áll. Első kellék tehát a tanítónál, illetőleg nevelőnél, a külső rend és tisztság, mert a gyermekek közt is először ezt kell eszközölnie, de nem szóval, hanem szemléltető példadással. A külső rend és tisztság nagy hatással van a belsőre különösen gyermekeknél, és azért semmiképpen sem szabad azt elhanyagolni, mert különben további fáradságunk hiába való lesz. Ezek megkedveltetésére hozunk fel példákat a gyermekek ismeretköréhez mérten, mert az nekik nagyon tetszik és benyomás nélkül nem maradhat. Ezután a tanító különös gondot fordít az értelem kifejlesztésére, mely nélkül a gyermek gondolatvilága sötét és amiatt eslekedetei sem lehetnek világosak, azaz jók. Mindig az ismeretes dolgokból kell kiindulnunk, és az ezekhez legközelebb álió ismeretlent felhozunk megismertetésképpen. Például, ha a farkast akarja a tanító megismertetni, elmondja, hogy az éppen olyan, mint a falusi kutya, melyet láttak már többször, de hamisabb, mert megöli a bárányokat, csikókat, stb. s azért az emberek nem szeretik. Az ártatlan állatot ismervén a gyermekek, mihelyt azt mondjuk, hogy a farkas megöli azt és megeszi, azonnal további magyarázat nélkül is rögtön rájönnek, hogy az valami rossz állatlehet. A tanító ügyeljen, hogy rossz kedvé ne legyen tanítás közben, mert akkor azt hiszik, hogy vagy nem jó, vagy nem igaz, amit tanít és azért olyan szomorú.

Az igaz, hogy némely helyeken csak teng a tanító és oka van szomorkodni meg komolykodni, mert családjának eltartása óriási gondot ad neki a csekély jövedelem miatt; de a mig sorsán segíteni lehet mégis törekedjék hivatása nehézségeit legyőzni, és tiszta öntudatában, mely szerint az emberiség boldogságát elősegíti megnyugodni és vigan menni munkájára, mely ha nehéz is, sok lelki örömet képes előidézni. Ekkor a gyermekek szentül elhiszik, hogy minden igaz, a mit a jó, vig tanító ur nekik mond és mutat, de meggyőződnek arról is, hogy a „tanító ur” őket szereti. Mind a kettő igen fontos dolog és azért a tanító nagy hibát követ el, ha viseletében hivatása vagy növedékei iránt szeretetlenséget árul el, mert minden gyermek természetesen kívánja, hogy őt szeressék és neki olyast mondjanak vagy tegyenek, mit más is szeret. A tanító ne csak személyére ügyeljen, hanem családjára is, illetőleg házára, hogy ott minden tiszta és rendes legyen, mert tanítványai igen

nagy kritikusok. Házának tisztaságát vigye át az iskolába is, minél fogva semmit ne tűrjön, a mi iskolájában a rend és tisztaság ellen volna. A külső rend és tisztaság mindenütt feltűnik a gyermek előtt és lelkére igen jó hatással jár. Házi békéje szintén legyen szent, mert különben a veszekedő gyermekek igen naivul azzal fognak magokat védeni, hogy a tanító ur is mindig veszekedik otthon. A tanítónak minden szava, tette, mozdulata és családi viszonya szeretettől legyen áthatva, hogy az tündököljön mint a tükör, melyben a gyermekek magukat szépnek és jónak láthassák. Bánásmódja legyen határozottan férfias, de gyöngédséggel párosult minden iránt, miből kitűnik, hogy ő mindenkit önzetlenül szeret és azért mindenkinek jót akar. Ügyeljen, hogy a szülőktől semmi ajándékot a gyermek tudtával el ne fogadjon, mert akkor többé nem tudja a gyermeket zaboláznai, mivel ez tanítóját az ajándék által lekötöztették tartja. Saját tapasztalatomból tudom ezt. Egy alkalommal egyik jó viseletű és tanuló fiú atyjától véletlenül ajándékot kaptam. Igen finom művelt lévén egész családjával együtt, nehogy megsértsem őket, elfogadtam az ajándékot. Pár nap múlva órát tartottam többek között azon osztályban is, hol a fiú volt, de már a szorgalmas és jó viseletű fiú helyett egy rakoncátlan gyermeket találtam, ki sem lélekjéjét nem tudta, sem magát jól nem viselte. Midőn ezek miatt egy kissé megkorholtam, megsértve érezte magát és sirt. Csodálkozásomra, hogy mikép romlott el a jó fiú, társai megféleltek azt mondván, hogy a fiú nem fél a tanár urtól, mert apja a tanár uralmát igen jó barátságban van, még ajándékot is küldött s azért a tanár úr őt nem szidja meg. Akármint csináljon. De ha nem tudja is a gyermek, hogy szülői ajándékozák a tanítót, hamar észreveszi, hogy valami történt, ha a tanító különös kegygyel van iránta és azonnal elhiszi magát. Ismerek egy igen tehetséges fiatal embert, ki hivatva lett volna egyszerű dolgok végzéseire de szülői iránta való nem elég okos szeretetük-nél fogva elkényeztetették, sőt a tanár urat is megkerülték, hogy legyen egy kissé elnéző; minek következménye lett, hogy a fiú rövid időn a rosszak közé jutott, és alig lehetett nagy bajjal addig vezetni, hogy érettséget tehessen. Most olyan helyzetben van, hogy csak nehezen élhet meg jövedelméből. Megjegyzendő, hogy többször iskolát kellett változtatnia a fiúnak; de kedvenc tanárai sem tanárok már. A nevelői állás tehát nagy önmegtágadást, úgy szólva önfeláldozást követel, mit csak az önzetlen szeretet képes megadni. És ennek hiánya miatt van oly sok

rossz tanító, illetőleg nevelő, no meg amiatt is, mert nincs róluk mindenütt kellőképpen gondoskodva. Az is igaz — mellékesen legyen mondva, — hogy némely emberekről milliókkal sem lehetne kellőleg gondoskodni, mert hiányzik nálunk a¹józan gondolkodás, mi miatt rájuk nézve csak gonosz alkalom, ha jó anyagi körülmények közé juthatnak. Hogy miért, azt nem illő itt megmondani. Isten óvja iskoláinkat és gyermekeinket az ilyen nevelőktől!

(Folyt. köv.)

A kath. missziók 1890-ben.*)

A hittérítő missziók legnagyobb eseményét 1890-ben, amely ismét a pápaság hatalmáról tanuskodik, azon két férfiú didala képezi, akiknek neve tegnap még ismeretlen vala, ma azonban az egész világ emlegeti. Istennek e két tiszteleltre méltó szolgálója: Perboyre János Gábor lazarista, és Chanel Péter Mária, piarista atya. Legelőbb Róma ünnepelethez apothozisukat és azóta folytatják diadalmenetüket már egy éve a föld körül. Mindenütt, hol lelkükből valamit hátrahagytak: szülőföldjükön, a városokban, hol Jézust hirdették, valamint ott, hol rendtársaik Mária s paulai sz. Vincze szeretetet terjesztik, Khinában, Ausztriában, Amerikában mindenütt ünnepeket rendeznek tiszteletükre. A hitterjesztés műve nem maradhatott távol e egyszerű lelkesedéstől. Lyonban, a missziótársulat e szülőhelyén, Foulon biboros-érsek vezetése alatt három napig tartott a fényes ünneplés a misszió-társulat e két első vértanújának tiszteletére, kik Isten trónja előtt védik s pártfogolják most a misszió intézményét.

Befolyásuk máris érezhető Európában: itt ugyan a forrongások még mindig gyakoriak, de általában a vallásos eszme tért látszik nyerni. Egész Svájc büszkeséggel üdvözli ma azon férfit, kit egykor száműzött. Mermillod biboros-püspököt mindazon ünnepi szertartással fogadta a régi helyét köztársaság, amelylyel a hitszakadás előtt V. Márton pápát körülvette. Egy másik egyházfejedelem, Manning biboros pedig látja, hogy 25 éves püspöki jubileumát egész Angliában nemzeti ünnep gyanánt ülik meg; most a királyi tanácsban közvetlenül a trónörökös mellett ül. Mily nagy ut választja el Angliát VIII. Henrik és Erzsébet idejétől! Németországban a kulturhare végéhez közeledik, és az ifjú császár a szociális kérdéssel szemben, mely egész Európa figyelmét igénybe veszi, segítségül hívja a katolikus egyház hatalmas erkölcsi erejét. Európában még egy jelentős eseményt kell felsorolnunk. A konstantinápolyi görög (szakadár) patriarkátus és a porta közt kitört viszály alatt a patriarka és a szakadár püspökök a szent atyához fordultak, kérvén a pápaság közbenjárását érdekükben. Ez, mint egy nagy nevű író megjegyzi, fölöttébb jellemző esemény mely újabb világot vet a keresztény Kelet s a Nyugat közti viszonyra.

A katolicizmus helyzete a Keleten nem igen változott. A mostani szultán békés uralkodása alatt az apostolkodás oly szabadságban fejlődik, mely sok katolikus országban irigylésre méltónak képes feltűnni. Keleten mint

* A „Religio“-ból vettük át e közérdekű ezikket. Szerk.

mindenütt, Isten műve leginkább oktatás s nevelés segélyével halad elő. Mindazon szerzetek s kongregációk közül, melyek nagy odaadással működnek a nevelés-oktatás terén, fölemlítjük a paulai sz. Vinczéről nevezett iskola-fivéreket s nővéreket, kiknek üdvös befolyását még, az egyház elleni is elismerik, továbbá a Jézus-társasági atyákat, kiknek sz. József-ről nevezett egyetemük Beyrutban évről-évre nagyobb virágzásnak örvend; ide sorolandók a „fehér atyák“ a sz. Anna-lázban, kik a keleti papságot régi dicsőségének egykori polezára emelni törekednek; asszisi sz. Ferenc és sz. Domokos érdemes családjai, valamint a Menyemeneteiről nevezett rend tagjai, úgy szintén a Föltámadásról nevezett rendéi is buzgó munkásai az Úr szölejének, nem is említve a sz.-ferenczieteket.

A legszélőbb Keleten, Kínában és Tongkinban a helyzet ugyanaz maradt; a legutóbbi báboru következményei még mindig érezhetők és a püspököknek s papjaiknak nehéz küzdelmet kell vívniok a mandarinok aknamunkája ellen. A mult évben előfordult esodálatra méltó megtérések újból azt bizonyítják, hogy Isten nem hagyta el egyházát e veszélyes ponton és hogy a megpróbáltatásra következik a diadal. Örömmel jelezzük a japáni kormány titelmességét a kath. missziók irányában; az új alkotmány 18. cikkelye rendelí, „hogy a japáni alattvalók teljes vallásszabadságot élveznek mindenben, ami nem ellenkezik a békével, renddel s az alattvalói kötelességekkel.“ Koreában valahára véget ért a vértanúság korszaka; az elhunyt Blane püspök helyébe a kül-missziók párisi szemináriumának egykori kormányzója, msgré Mutel emeltetett; az itteni főpásztori székre.

Afrikában az apostolkodás örvendetes haladást mutat; Zanzibar, Madagaskar, a francia és a belga Kongo területén virágzó misszió-telepek alapítottak. Husz hittérítőtől álló karaván indult utnak a nagy tavak vidékére, pótlandó a halál s betegség által okozott hézagokat. A Victoria Nyanza vidékéről oly régóta száműzött fehér atyák régi üldözöjüket, Muangát támogatták államainak birtokbavételénél és ezért szabadon folytathatják ismét az apostolkodást. Dohomeyben a szegemjas király háborúja Franciaországgal az ottani misszió veszttét és a misszionáriusok s apácák halálát vonta maga után; Dorgére atya, ki fogságában oly hősi bátorságot tanúsított, szabadon boesátása után tapasztalataival s nyelvismeretével nagy szolgálafokat tett a francia tenger-nagynak a békekötésnél és ezért a francia köztársaság kormánya a becsületrend lovagjává nevezte ki.

Amerikában a kath. egyház szép virágzásnak örvend a vallásszabadság uralma alatt, és a baltimorei zsinat határozatai bizonyára gazdag gyümölcsöket fognak teremni az apostolkodás számára. Az oblatus misszionáriusokat nagy veszteség érte Athabaska Makenzie vidékén msgré Fraud halálával, ki 45 évig hirdette az evangéliumot e kietlen vidéken.

Ausztráliára boldog Chanel Péter Mária közbenjárása különös hatással látszik lenni. Msgré Navarre becses segéd-munkásokat nyert Uj-Guinea számára az issodun-i atyákban: két püspök támogatja a tiszteletreméltó érseket neophytái közepette. Nem szabad felednünk a Sacré-Coeur atyákat, akik Dömjen atya apostolkodását folytatják. E hősi hittérítő az egyetemes kath. egyház dicsősége és Anglia egy kórház alapítása által, mely Devenster Dömjen

atya nevét fogja viselni, szándékozik a belpoklosok ez apostolának emlékét tisztelni.

Végezetül még a mexikói érseket, a pueblai s veracruz-i püspököket említjük föl, akiknek önfelelőző munkássága az apostolság ügyét Dél-Amerikában bámulatos módon előmozdította. Braziliában a kath. ügy lelkes támogatókra talál.

E vázlatos áttekintést nem zárhatjuk be anélkül, hogy az elismerés adóját le ne röjjük azon hittérítőkről, akik a hősi küzdelmek mezején elhaltak. Ez alázatos, hősies apostoli munkásoknak nagy a száma, kiknek neve becses Isten előtt és kiknek emléke drága leszen mindnyájunknak.

A virasztók.

*Szegényes szobában halavány mécs pislog,
Már-már végét járja,*

*Szegényes szobában halavány mécs mellett
Nézzétek az alig emelkedő mellet. . .*

Már a halált víjja.

*A falon tik-takját számlálja egy óra,
A nagy időt méri. . .*

*A falról szentképek komoly, néma arca
Néz aggdó szemmel a nagy nehéz harcra. . .*

Mind jó ismerősi. . . .

*Hogy is ne néznének részvétellel reája,
Hogy is ne fájlalnék,
Hisz rég azt se hallják, a mit rég megszoktak,
Mit minden áldott nap, örömmel hallgattak:
Napi imádságát.*

*Mozdulatlan fekszik, alig zihál melle.
Mint a lejárt óra!*

*Látni még az ingást, de alig, alig ver.
Féleje az ember nézni is alig mer,
Nehogy felzavarja. . . .*

*Ott viraszt mellette tisztes hófejével
Egy szép öreg ember;
Sok nyomorral küzdött kezét összeléve
Mint egy kicsi gyermek imádkozik érte. . . .
S lesi, hogy a szív ver?*

*Ott viraszt mellette az a két madár is,
Mely még csak fióka, . . .
Hát a többi hol van? . . . Szerte a világban . . .
Talán nem is tudják, hogy haldokolóban
Éltük létadója? . . .*

*Szegényes szobában halavány mécs pislog,
Már a végét járja . . . .
Megmozdul a beteg, elhallgat az óra . . . .
Könyörülő Isten! nézz a vívódóra . . . .
Tekints az imára! . . . .*

1890. jan.

PAL A.

Az emberiség arany korszaka.

„Redeunt Saturnia regna . . . ! ?
Vergilius.

Visszatérnek a régi arany idők! Az emberiség arany korszaka már rohamosan közeleg! Eltűntek a vas századok! Vége a rozsnak, vége a bűnnek! Amint Vergilius zengé:

„ . . . Redeunt Saturnia regna :
 . . . Toto surget gens aurea mundo ;
 . . . Incipiunt magni procedere menses !
 . . . . . Sceleris vestigia nostri
 Irrita perpetua solvent formidine terras.“

Mily édes fülbemászóan hangzottak eme szavak, eme szép jóvendölések, melyeket a görög költők után a rómaiak is annyiszor ismételték! Mily magasztos vala százszoros visszhangjuk az emberiség lyrikus költészetében!

Ámde a higgadt historikus igazán zavarba jő, ha az objektív igazság és tényvalóság kritikus szemüvegén át keresi az arany korszak létét a történelemben. Mert vagy az emberiséget kell kárhoztatnia, hogy éppen a legboldogabb idöket feledte el az utókor részére feljegyezni; vagy pedig be kell vallania, hogy kutatása hasztalan, az arany korszakra sehol sem akad.

Vajjon volt-e valaha a földön arany korszak? Vajjon visszatért-e? Vagy talán ezután várható? Ezen három kérdésre felelni, nehéz feladat; nem-mel felelve vagy a történelmet, vagy az emberiséget kell hibáztatnunk, — igen-nel felelve ellentmondásba jövünk magával az Istennel, kinek öszsüleinkre szabott büntetését a világ végezeteig kell az emberiségnek éreznie.

Nézzük a dolgot közelebbről.

A népek életének legdicsebb századaiban az volt a historikus föelvé, hogy a királyok és hadvezérek véres tetteit örökítse meg; a bölesek erényes élete, a tudósok zajtalan munkálkodása csak másodrendü megfigyelésnek képezte tárgyát. Minden tanuló lelkesül a kegyetlen Nagy Sándoron s szánakozóan mosolyog Sokrates felett; tudja, hogy ki volt Scipio, de a vén Catoról nem is hall; a középkori hősököt bálmulja s a világ legnagyobb hősei, az emberiség legkiválóbb jöltevői a szerzetesek legfeljebb gunyos mosolyra készítetik. Maga a történelem tanítja erre.

Voltaire írja: „A történelem föbb hibáinak egyike az, hogy az embereket inkább rossz, mint jó oldalukról állítja élénk. Mivel csakis forradalmak és nagy befolyásu megrengeteg kihatásu katasztrófák érdeklik, épazért egy oly népről, mely békés kormány csendjében nyugodtan él, még említést sem tesz; nem szól róla addig, míg az a bizonyos nép magamagát megunva nem vesz részt szomszédjainak ügyeiben

vagy azokat nem avatkoztatja saját ügyeibe; akkor kezd a historia dicsöíteni, midön a nép a sir körül szédeleg. Minden historikus ott kezd, a hol tulajdonképpen végeznie kellene. A legpontosabb történelmet bírjuk azon népeknek, meiyek elenyésztek vagy megfogytak; de hiányzik azon népek története, melyek szaporodnak. Ez utóbbiak azonban oly szerencsések és oly bölesek, hogy a történelem felölük mit sem tud mondani; és igazán még ma is láthatjuk, hogy éppen azon államokról, melyek a legboldogabbak, beszélnek a legkevesebbet. Mi tehát éppen a rozsat tudjuk; a jó alig alkot korszakot. Csak a gonoszak hirnevesek, a jókat elfeledik vagy nevelésesekké teszik, — és innen van, hogy a történelem szakadatlanul az emberiséget rágalmazza.“ „Szerencsétlen emberiség! — kiált fel de Lille — darabokra kell téged szétépni, hogy a historia rólad beszéljen!“

Mily nehéz munka tehát ily körülmények között az arany korszakra akadni, vagy azon idöket, melyeket az ékes arany jelzővel díszítettek, igazaknak tartani. Kevés oly historia van maig is, mely a világtörténelmi eseményeket az isteni ökonomia szempontjából tárgyalná vagy az eseményeket tisztán moraliter fogná fel, hogy az erkölesök festese s a nagy kihatásu katasztrófák által jötekonyan hasson kiválóan azoknak szivére, kiket Isten milliók meg milliók fölé helyezett.

Nincs a történelemben egyetlen egy nép sem, mely valaha magáról azt mondotta volna: arany korszakot élünk. Ha pedig hallám az arany korszakot emlegetni, ugy tünt ez fel nekem, mint régi boldog idöknök halvány megemlékezése vagy Madáchhal szólva: „az édenkertnek egy késö sugára“; de söt el kellett hinnem, hogy ezen felkiáltás: arany idök éppen azon idök mostoha voltát igazolá, melyekben az emberek könnyes szemmel tekintettek vissza a dicsö multra, éppen mint Vörösmarty „Zalán futásának“ elején; mert azt hitték, hogy a mostani vas-korszak százszorta rosszabb a régi arany idöknél. A költök évszázak multával kezdék Saturnus arany uralmát megszatlni, de magok sem tudták, hogy mikor és hol volt ez. Majd így kiáltottak fel: Jönnek már, jönnek már az arany idök! Vergilius énekel arról az isteni infansról, ki üdvöt, békét hoz a világnak s annak létre alapítá a boldogságnak arany palotáját s máshelyt örökös harczokat és viszályt jósol; Horatius az istenített Augustushoz fűzi az arany korszak visszatértét s legtöbb ódájában mégis feljajdul, az erkölestelenség s a kor romlottsága felett. Melyik vajjon az igazi, a való? Nemsokára az arany korszak fogalmát olyan módon kezdék definiálni, mely ellen maga a jobb meggyözödesü emberiség tiltakozott jogosan; mert a helyett, hogy ezen arany korszakot az erény birodalmában, a béke arany gyümölescibben, a népek nyugodt boldogságában keresték volna, annak értékét a világ megrendülésének ereje, a kiontott vér tömege s az elrablott aranyok sulya szerint határozották meg. S innen van az, hogy maguk a költök sem merték a polgári jóllét áldásait lyrájuk tárgyává tenni. Hány „Hermann und Dorotheának“ van? A görög és római költök lyrája — csaknem egy epikus harsona. Hesiodos a titánok harezában, Pindaros az athleták kocsiversenyében, Tyrtäus harez dalaiban remekel. Minden epös harezról, vérről énekel. Be kellett tehát az emberiség tudatába mintegy furakodnia és ott valósággal petrifikálódnia azon meggyözödesnek, hogy a hősi tettek, a gyözelmek és diadalog kora az emberiség arany kor-

szaka. Ezen idöket az égig emelék, hogy a népek harcazi hevév lángra szítsák — s mit értek el? harczokat, pusztulást, nyomort.

Z. Á.

(Folyt. köv.)

Mária Berta három fátyla.

Mária Berta első fátyla hónál fehérebb vászonból való volt, oly lenge szálakból szöve, mintha magának a Szent-Szüznek orsójáról gombolyodtak volna le. Saját kezeivel szötte s olyan a családásig hü utánzatu virágfüzérekkel volt kihimezve, hogy a méhek akár rászállhattak volna.

Ezt a fehér fátylat csak egyetlen-egyszer vette fel — első áldozása napján.

Mária Berta második fátyla fekete volt. Azon napon kezdte készíteni, melyen anyja meghalt s ő egymagára maradt a házban.

Szomorú füzekkel volt ékesítve, füzekkel, mint a melynek díszítik a temetőt s ő azokat könyvével áztatta.

Ez a fekete fátyol csak egyetlen-egyszer volt rajta, azon a napon, a melyen a Jézus jegyese leve az „Üdvözlégy Mária“*) zárdájában.

Mária Berta harmadik fátyla égszínkék volt. Csillagokkal kibimezve s paradicsomi illattól illatozva. Ezt a harmadikat őrangyala ajándékozta azon napon, a melyen mennybe távozott.

Franziából. H. Murger után: F. A.

Kisebb közlemények

— **A helyzethez.** Csendes egyformaságban tűnnek le a napok, de azért a katolikus életre nézve néha-néha mégis nevezetes események merülnek fel, mint a vasárnapi munka szünet behozatala és sz. István napjának országos ünneppé tétele. Igazán már ideje, hogy mi is visszatérjünk a keresztény vallás kötelmeihez és tegyük legalább annyit, a mennyit e tekintetben a protestáns Anglia tesz. Mert nagyon messze állunk tőlük. Ismertem egy angol nevelőnőt, ki megütközéssel beszélt a katolikusok vasárnapjáról. Ők egészen másképp tartják meg azt; az én ismerősöm délelőtt rendszeren az újszövetségi sz. írást olvasta, délután pedig a zsoltárokban gyönyörködött, melyeket jobbadán kívülről tudott, azonfelül tartózkodott a legkisebb kézimunkától, sőt a zongora és a séta élvezetéről is lemondott. Mindenesetre érdekes jelenség ez az ugynevezett jobb-irányú protestántizmus követőinél és örömmel tölt el bennünket, mert ebben azon ohajtott eseménynek látjuk jelét, hogy visszatérnedek egykor az elhagyott igazi egyházhoz. Csakis az elfogultságot kellene letenniök, s tüstént célhoz jutnának, mert elvégre is hiába igyekeznek fentartani a tarthatatlant — das Unmöglichemöglich zu machen — mert az nem egyéb, mint hihetetlen következetlenség.

Sajnos azonban, hogy hazánkban ily jobb-irányú pro-

testantismusról nem beszélhetünk. Elégge mutatják ezt a közelmúltban sz. István első magyar király megünneplése körül felmerült viták. Itt már nemesak elfogultság, hanem azon meggyőződés vezet a protestánsokat, hogy Magyarországon más nézet nem is uralkodhatik, mint a protestáns nézet, felfogás. Sőt még sajnosabb azon körülmény, hogy kath. államférfiainkat is ez a láz tartja megszállva, minek oka, vagy a kath. egyház tanai ismeretének alapos hiányában, vagy azon közönyben rejlik, mely egy valással, sem törődik komolyan, hanem aboz csatlakozik, a hová a többséget vergálni látja. Protestáns felfogás hatja át minden egyes törvényeinket el annyira, hogy a kath. Csáky mielőtt valami új novellát, vagy törvényjavaslatot nyujtana be a ház elé, előbb megnézi, mit mond ehez Luther Katekizmusa, vagy Melancthon Augsburgi Confessioja, s mivel ez talán a szemforgató fohászt ajánlja a buzgó, alázatos és Jézus nevében, mint a mi közbenjárónk nevében, végzett imádság helyett a kisedővodákról szóló törvényjavaslatát! an ő is fohászkozni kezd. No de mégis akadtak néhányan, kik a kétesbecsű fohásznál jobban szeretik az imádságot, sőt a mi fő a kálvinista Tisza juttatja érvényre és őri meg a rideg puritanizmustól sz. István nevének katolicizását.

Crispi megbukása szintén reménnyel tölt el, mert mégis csak győznie kell az igazságnak. Beelzebub uralkodhatik, de csakis bizonyos ideig. Örök uralomra nem számíthat. Megindultak a véleményharczok, hogy vajjon ez esemény a pápa helyzetén változtat-e vagy nem? Mindenik természetesen saját érdeke, meggyőződése szerint fogja fel a dolgot. Egyik már igen közelinek látja azon időt, hogy a pápa világi uralmát visszakapja, a másik ezen eseményből semmit sem következtet, a harmadik meg határozottan kimondja, hogy az új kabinetben is sokan vannak, a kik Crispi elveinek hívei, s így a helyzet nem változott. Mi sem pessimisták, sem optimisták nem vagyunk, de van reményünk egy jobb jövő iránt.

Jelenség gyanánt kell felemlitenünk dr. Reindl Román Lutherről írott könyvének megjelenését, melyben Luther szolgájának vallomása alapján a napnál világosabban be van bizonyítva, hogy a szökött barát, a „nagy reformator“ életét csunyán, öngyilkossággal végezte be. Mit szólnak ehez az atyafiak? Most már nem „kétszer“, hanem „háromszor“ is sajnáljuk őket. A ki figyelmesen vizsgálja a protestántizmust, két ellenkező tümenényt vesz ebben észre, és pedig vagy közelednek a katolicizmushoz — pozitivisták — kik a kereszténység főbb tételét még elfogadják. Ezek közé tartoznak az angol és svéd protestánsok és a poroszok kis része. Hiszen Windthorstot 80-ik születése ünnepén rendezett banketten egy protestáns lelkész, mint a pozitív kereszténység egyik oszlopát magasztalja. A második csoportba tartoznak azok, kik csak látszanak valamit hinni, de tényleg semmit sem hisznek; ezek a deismus és átheismus felé hajolnak. Ilyenek vannak hazánkban is. Ezek romlása biztos, sőt már romok és pedig korai romok. De fájdalom még azt sem mondhatjuk el róluk, a mit egyik jelesük a romokról mondott: „Van minden romban valami vonzó, mely a lelket megragadja“. Nem! mert romjaik semmi tiszteletet nem keltenek bennünk. Van a protestántizmusban valami ridegség, mely hasonló a máreziusi fagyhoz. Legközelebb egy temetésen —

*) Ave Maria.

persze kath. temetésen — voltam, a hol midőn a boldogult-nak földi maradványait a sirba bocsátottuk, egyik leányka így zokogott fel: „Jaj, tata, mily hideg van oda lenn!“ Csak ezt mondhatjuk a protestantizmusról is. És mégis nálunk az övök az „ország, hatalom és a dicsőség“ felfogás, befolyás és minden. De jegyezzék meg jól maguk-nak, hogy eskis a jelen életben, mert a jövő életben nem találkozunk.

— 7.

— **Vidéki levél.** Brassó, 1891. február 10. T. Szerkesztő úr! Engedje meg, hogy azon lélekemelő, szép ünnepélyről, mely folyó hó 4-én a brassói róm. kath. főelemi iskola rajztermében lefolyt, becses lapjában megemlékezhessm.

Az ünnepélyt a brassói róm. kath. főelemi iskola tanító-testülete rendezte érdemekben megöszült kartársa Pfeiffer József rajztanító tiszteletére. Épen február 4-én lépett 80-ik életévébe s mi megragadtuk az alkalmat, hogy személye iránt érzett tiszteletünknek, rokonszenvünknek kifejezést adjunk, kifejezést is adtunk egy oly ünnepély rendezésével, mely a brassói r. kath. főelemi iskola történetében mindenha ki-magasló pontot fog képezni.

Az ünnepélyt a brassói r. kath. pleb. templomban tartott szent mise nyitotta meg. Mise végével fölvonultunk tanítványainkkal a esinosan földszített rajzterembe. A rajz-termet a szép számban megjelent közönség, tanítványainknak szái teljesen megtöltötték. Ünnepeltünk két kollégája kíséretében jelent meg az ünnepélyen. Először is Biró Sándor vezértanító beszélt az ünnepély céljáról. Szinte elfeledtem, hogy ezt megelőzőleg a tanuló ifjúság énekelt el a „Himnus“-t szépen szabatosan; majd Spaller József tanító adta elő az ünnepelt életrajzát magyarul.

Ezt követte Fink Mariska IV. oszt. növendék alkalmi beszéde. Most Szász Károly tanító olvassa föl az ünnepelt életrajzát németül. Ámde ezzel még nem volt vége az ünnepélynek. Biró Géza IV. oszt. tanuló alkalmi szavazata az ifjúság által énekelt „Dicséret“ csak fokozta ünnepeltünk-nek örömet.

A zárót Múltóságos főtisztelendő Möller Ede apát-plebánus úr tartotta.

A mi szívből jön, az szívből megy — tartja a közmondás, éreztük és éreztük most is ömeltósága beszédének hatását szívünkben. Szép beszédében nemcsak az ünnepelt érdemeiről emlékezett meg, de kiténtette a brassói r. kath. főelemi iskola tanítói karát is, mondván: „A mely tanítótestület ily szép ünnepélyt rendezett elagott kartársa tiszteletére, az a tanítótestület önönmagát tisztelte meg.“ Beszéde végén éltette ömeltósága a király ő felségét, a hazát, az ünnepeltet, a brassói r. kath. hitközség polgárait stb.

Mi pedig azon öszinte ohajtásainkkal távoztunk az ünnepélyről, hogy tartsa meg az ég a mi kedves öreg kartársunkat abban az ép erőben, egészségben, melynek 80 éve daczára még most is örvend.

Másnap, február 5-én a „Hotel Czentral“-ban banquetten rendeztünk. Mintegy százan vettünk részt e banquetten. Ott láttuk múltóságos főtisztelendő Möller Ede apát-pleb. urat, Nagyságos Koós József kir. tanácsos, tanfelügyelő urat; a brassói r. kath. hitközség szeretve tisztelt, érdemes főgondnokát, Nagyságos Májer József kir. tanácsos ügyvéd urat;

ott láttuk vallás és nemzetiség nélkül a Brassó városi közép és elemi iskolák képviselőit. A pohárköszöntők sorát méltóságos Möller Ede apát-pleb. úr nyitotta meg lelkes szavakban éltetve Magyarország apostoli királyát. A második pohárköszöntőt szintén ömeltósága tartotta éltetve Püspök urunk öngymeltóságát. Emlitsük meg ezzel kapcsolatosan öccellen-tiájának az ünnepelthez intézet üdvözlő táviratát, melyet dörgő éjennel fogadott az egybegyűlt társaság. Nagyságos Májer József kir. tanácsos, a jubilánsra írtette poharát, Koós Ferenc kir. tanácsos tanfelügyelő úr meg az apát ur ömeltóságát éltette.

Sok volna felsorolni mind ama pohárköszöntőket, melyek a banquetten tartattak. Elég legyen végül még annyit mondani, hogy Pfeiffer József kartársunk ünnepélye kitérülhetetlenül él emlékezetünkben.

— 7.

Könyvismertetés.

„Költemények. Irta Gyürky Ödön. Esztergom. 1890. 9 iv. Ára füzve 1 frt, diszkötésben 2 frt 50 kr. Megrendelhető a szerzőnél Budapesten VI. koronaherceg-u. 14 sz. I. em.“

Egy minden ízében magyar és kathol. költő versgyűjteménye van előttünk. Nem tudjuk hamarosan megmondani, mi van abban lelkesebben és praegnansabban kidomborítva: a hazafiasság-e vagy a vallásosság? Azt azonban a versgyűjtemény elolvasása után el kellett mondanunk, hogy a vallásosságtól ihletett hazafias lyra Gyürky kezei közt — korunk realismusát s a laikus közönségnek közönyösségét véve tekintetbe — csaknem esodákat alkotott.

A „költemények“ három főrésze oszlanak: „Dalok a viharból“, „Szerlem“ és „Vegeyesek“.

Az első részben 19 költemény van. Magas szárnyalás, ódai lendület jellemzi mindeniket. Egyházunk keserve, bánata, öröme, dicsősége oly gyönyörű vonásokban van élénk állítva, hogy önkénytelenül is Mindszentynek véltem visszhangzani. Mily nemes hangon van például Egyházunk örök élete és magasztos feladata e néhány sorban kifejezve:

„Szilárdan, épen csak te állsz magad
Egyház! én lelkem álma és szerelme;
El nem sodorhat semmi áradat,
Szilárd vagy, nagy vagy, élni fogsz örökre,
Széthullni nem fogsz, soha, soha sem,
Könyűd ragyog az elpusztult világon,
S könyűdből újra élet, fény terem . . .“

A „Szerlem“ cz. rész 22 verset foglal magában. Nem a manapság divatos banális és erkölcsmetelyező frázisok vannak benne összehordva, hanem tiszta vallás-erköles alapon mozgó szerelmi dalok gyűjteménye ez. Nem a Schopenhauer szerelmi metafizikája, hanem a tiszta ideális érzelem jut felszínre. Ezen szerelmi daloknak egy specialis vonása — s ennyiben unikum is, hogy át meg át vannak szöve mélyen vallásos érzelmektől; Gyürky a teljes boldogságot a vallásos

érzelemtől áthatott ideális szerelemben találja. „Imádkoztál“ ez. versében így szól menyasszonyához:

„Imádkoztál, oh jól tevőd,
Legyen is a hit világod,
Ebben keress, ebben találj
Reményt, üdvöt, boldogságot.
Szerelmünk ez koszorúzza,
Életünkben ez kísérjen,
Hisz hit nélkül boldogságot
Nem ad még a szerelem sem!“

A „Vegyesek“ cz. csoportból a költő életének viszonyaival, egyéni sorsával ismerkedünk meg. Ezen verseket is a vallásos ihlet jellemzi. Vallásos lelkének minden egyes költeményben egy-egy pompás színekben játszó drágakövévé látjuk, mely összerakva egy gyönyörű mozaikot képez. A szemet kápráztatja, a szívet hevíti s a lelket magával ragadja és az ég felé repíti.

Minek folytassam tovább? Diesérni jobban nem tudom, a gáncsolást pedig bűnnek tartanám. Tudomásom szerint az összes lapok valóságos applausussal fogadták Gyürky költeményeit. Teljes meggyőződéssel csatlakozunk mi is ezen „idem deus petentium longus ordo“-hoz. Szívünk melegével kívánjuk, hogy a hivatott szerző ily irányban működni soha meg ne szűnjék, — s hogy a kath. közönség tömeges pártolás által Gyürkyben a gazdag költői vénát még inkább fokozza. A tiszta haszon ugyanis a kath. világé lesz.

Z. Á.

— Megjelent és beküldetett: „Jézus szentséges szívének hírnöke“ és „Szűz Mária virágos kertje,“ havi folyóiratok. 1891. 2 füz. Szerkeszti és kiadja: Tóth Mike S. I. Kaloesa. Ara egész évre együttesen megrendelve 2 füz. 30 kr.

— „A kath. hiterjesztés lapjai“, képes havi közlöny. X. évf. 2 füz. Szerkeszti: N o g e l y I s t v á n Nagyvárad. Ara egész évre 3 füz.

— „Egyetemes közoktatásügyi szemle,“ III. évf. 3. sz. Szerkeszti: D r. J a n c s ó B. Budapest. Ara egész évre 4 füz.

— „Magyar tanítóképző“. A tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesületének közlönye. VI. évf. 1 füz. Szerkesztik: N a g y L á s z l ó (fel. sz.) H e t y e y G. és H e r m a n n A. (sz. társak) Budapest. Ara egész évre 4 füz.

— „Egyházpolitikánk“ vagyis a magyarországi katholicismus egyházpolitikai fonákságait feltáró napi kérdések, különös tekintettel a „kath. autonomiá“-ra és a napirenden levő „febr. 26-iki rendelet“-re. Irta: D r. L a u r á n A g o s t o n, szent Agostonról nevezett kaloesai ez. apát, nagyváradí gör. szert. kath. kanonok. Nagyvárad. 1891. 208 lap. Ara 1 füz. Kath. szent érdekeinkért lelkes hévvel és lankadatlan buzgalommal küzdő s egyaránt tudós t. szerzőnek emez újabb művét, — mely nagy jogi apparatussal és vonzó stílussal van írva s nagyobbára a „M. Á.-ban megjelent apologetikus és polemikus cikkeinek gyűjteménye, szíves készséggel ajánljuk t. olvasóink figyelmébe.

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL.

— **Hamvazó szerdán** kegyelmes Püspök urunk ö excellentiaja végezte a hamvazás szertartását és az ünnepléses szentmisét.

— **A „Közművelődés“-nek** 12 évfolyamát hat új fekete vászonkötésben, ezimmel ellátva, társulatunk egyik tagjánál husz forintért meg lehet vásárolni.*)

— **Az idei népszámlálás** eredménye Keleti Károly felolvasása szerint igen kedvezőnek mondható, mert Magyarország és társországainak lakossága 17-449-705-re tehető; a növekedés tíz év alatt tehát 10 százalék. Ebből a magyarság 8-200-000-et tesz, vagyis az ország összes lakosságának 54-23 százaléka. Evvel szemben az országban élő legnagyobb nemzetiség 15 százalékot tesz.

— **Pályázat.** (2) Pál Fenecz tanítónak Oláhláposra történt kinevezése folytán a borgospataki rkath. kincstári kántortanítói állomás üresedésbe jövén, arra ezennel pályázat hirdettetik. Járandóságai a magas kincstártól: 300 füz. évi fizetés, 32 füz. tüzifa, 25 füz. iskolafűtés és takarítási átalány, szabad lakás egy veteményes kerttel; templomi szolgálatért, harangozás és sekrestyési teendőikért 18 füz. 90 kr. ezeken kívül stola mintegy 20 füz., tandíj 40—50 füz. Pályázni akaró rkath. kántortanítók kellően felszerelt folyamodványaikat legkésőbb f. hó 22-ig alulirothoz adják be. Szamosújvárt, 1891. február hó 7-én. Csákány Adeodát, s. k. főesperes-tanfelügyelő,

— **Pályázat** (3). A homorod-remetei (Udvarhelym.) róm. kath. kántortanítói állomásra pályázat hirdettetik. Ezen állomás évi jövedelme: 1) 88 véka rozs és 88 véka zab kepe, 4 füz. ospora, 15 szekér fakepe és minden két iskolás gyermek után egy szekér fa tandíj czimen; — 2) 45 füz. készpénz s a stolából 3-ad rész 5—7 füz., — 3) ingatlanokban van 16 hold 995 □-öl szántó, kaszáló, erdőhely s legelő: ebből 3 hold 1195 □-öl szántó a három határrezsben és évenként 4 szekér szénát termő hely; kaszáló. 4.) A magtárból az évi kamat féle, jelenleg 35 véka rozs; — 5) Az iskolával egy földél alatt kettős szoba, kamara, sütökemence és nyári tüzelőből álló lakás, — 6) gazdasági épület: csűr, istálló és sertés ól. A k. tanító a harangozói kötelességeket is végzi. — Pályázók a megkívántató okmányokkal felszerelt folyamodványaikat a h. remetei lelkészi hivatalhoz küldjék. Személyesen jelentkezők előnyben részesülnek. Az állomás azonnal elfoglalható. H.-Remetén, u. p. H.-Szt.-Márton 1891. február 8-án. Konecz Ignác, lelkész. isk. széki elnök.

*) Ifjúsági könyvtáraknak ajánlja és netáni kérdezősködére szíves felvilágosítást ad a Szerk.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: PAL ANTAL.
Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, KÓRÓDY PÉTER, VASS ALBERT, ZLAMAL AGOST.

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lye. nyomdában Gyulafehérvárott.